

УДК 332.021 (477)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ**Т.Ю.ЛУЖАНСЬКА** к.г.н.
Мукачівський технологічний інститут

У статті проаналізовані основні аспекти розвитку туризму на регіональному рівні. Оцінено головні фактори формування туристичного регіону, мотиваційні цінності розвитку туризму. Запропоновано шляхи розвитку туристичної сфери на перспективу.

Туристична сфера сьогодні є однією з найперспективніших галузей економіки, яка швидко розвивається і є невід'ємною частиною соціальної інфраструктури суспільно орієнтованої ринкової економіки. Якщо у 2005 році кількість працівників у туристичній галузі склала 169 тис.чол., а зайнятість з урахуванням інших галузей (торгівля, транспорт, зв'язок та ін.) та тимчасової зайнятості протягом активного туристичного сезону – 2,79 млн. осіб, то вже в 2010 році ці показники складатимуть відповідно 220 тис. осіб і 3,63 млн. осіб. Цим визначається необхідність визначення місця і значимості туристичної сфери в структурних перетвореннях економіки країни та її регіонів.

Перехід економіки до ринкових відносин неминуче обумовлює необхідність формування адекватних їм форм господарювання. Особливе місце у створюваній оновленій економічній структурі повинно зайняти підприємництво у туристичній сфері. Розробка механізму регулювання розвитку підприємництва у туристичній сфері, яка базуватиметься на програмному підході, дозволить комплексно підійти до врахування вимог ринку, особливостей функціонування туристичних підприємств, потреб і ресурсних можливостей територій, інтересів суб'єктів малого та середнього бізнесу; забезпечити цільову мобілізацію фізичних, людських і організаційних ресурсів; виробити систему дієвих заходів по регулюванню і підтримці підприємництва у туристичній сфері регіону.

Об'єкти та методи дослідження

Сучасний туризм повинен базуватися на теоретичних та практичних методах ведення бізнесу. Цілі в туризмі є багатовекторними: активний відпочинок, участь в ділових, наукових і культурних зустрічах, спортивний, оздоровчий, виховний, релігійний, екологічний, історичний, літературно-художній, навчальний, пов'язаний із задоволенням особистих інтересів. Метою туристично-рекреаційної діяльності

пропонується вважати надання послуг, які б задовольняли потреби населення у відтворенні трудового потенціалу.

Вивчення туризму як системи дає можливість виокремити низку проблем, серед яких ключовою є формування і виконання державних планів розвитку регіональних систем туризму. Системний підхід у туризмі дає можливість підійти до вивчення цього соціального явища з філософського, соціологічного, економічного, географічного, психологічного погляду.

Науково обґрунтована державна політика координації діяльності в туристичній сфері повинна відігравати вирішальну роль у забезпеченні сталого розвитку економіки регіону. Методологія розробки і реалізації державної та регіональної політики розвитку рекреації та туризму знайшла відображення у дослідженнях Любіцевої О.О., Стеченко Д.М., Шаблія О.І., Мальської М.П., Агафонової Л.Г., Гаврилюк С.П., Панкової Є.В. та інших.

На думку Мальської М.П., Худо В.В., В.І. Цибуха В.І., з метою підвищення ефективності виробничо-комерційної діяльності туристичного підприємства слід враховувати зміни ринкової кон'юнктури, застосовувати маркетингове дослідження [1, с. 126]. На сьогодні вводиться нове поняття – маркетинг рекреаційних територій (МРТ). Вперше поняття "маркетинг місць відпочинку" зустрічається у Ф.Котлера. У працях різних авторів (Р.Букерель, Р.Ланкар, І.Т.Балабанов та інших) застосовуються поняття "маркетинг туристичних центрів" та "маркетинг курортних міст". [2, с.24].

Як зазначає Мазур Ф.Ф., оптимізація функціонально-господарської структури регіону на основі формування ефективної політики в сфері туризму обумовлює також необхідність структурних змін і в інших сферах соціально-економічного життя. [3, с.67].

Постановка задачі

На сьогоднішній день туризм стає дійєвим засобом формування ринкового механізму господарювання, джерелом надходження значних коштів до державного бюджету, однією з форм раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, вивчення історії рідного краю, залучення широких верств населення до пізнання історико-культурної спадщини.

Головною метою є дослідження стану та перспектив розвитку туризму в Закарпатській області. Виходячи із зазначеної мети, визначено наступні завдання:

- оцінити фактори формування туристичного регіону;
- визначити головні мотиваційні цінності для розвитку туризму в регіоні;

- проаналізувати найбільш пріоритетні напрямки розвитку туризму в регіоні;
- визначити перспективи розвитку туризму в регіоні.

Для вирішення основних теоретичних і методологічних завдань використовувалися прийоми і засоби теоретичного узагальнення, порівняльний, статистичний аналіз, системний і структурно-функціональний підходи.

Результати та їх обговорення

Регіональна програма розвитку санаторно-курортної сфери, туризму і відпочинку — це система узгоджених між собою елементів та блоків, формулювання стратегічної мети (місії) і розробка основних цілей для її досягнення, визначення основних пріоритетів, механізмів реалізації, контроль за впровадженням та виконанням програми, оцінка результатів реалізації програми.

Із всього різноманіття ринкоутворюючих факторів у відтворювальному процесі регіональних рекреаційно-туристичних послуг в першу чергу заслуговують ті, які впливають на територіальні відмінності і функціонування системи туристичних ринків. Ступінь впливу регіональних ринкоутворюючих факторів різна за типами ринків, визначає відмінності в територіальній диференціації умов формування і функціонування ринкових відносин. Під ринкоутворюючими факторами слід розуміти лише фактори, що впливають на ємність і структуру рекреаційно-туристичних послуг регіонального ринку, на схему туристичних потоків, на економічні відносини суб'єктів ринку, на рівень розвитку туристичної інфраструктури.

Факторами формування туристичного регіону є:

- наявність великих запасів цінних видів рекреаційних ресурсів (грязей, мінеральних вод та ін.), на які є значний потенційний попит рекреантів;
- сприятливі кліматичні та фізико-географічні умови для відпочинку і туризму;
- відносно високий рівень соціально-економічного розвитку регіону в поєднанні з багатим потенціалом історичного, археологічного, екологічного напрямку;
- наявність розвинутої інфраструктури туризму, в першу чергу - транспортної, яка забезпечує комфортні умови доставки туристів на лікування і відпочинок з наступним переміщенням по регіону.

В процесі структурної перебудови економіки та раціонального використання ресурсно-виробничого потенціалу в Закарпатській області є підстави для розвитку рекреаційно-туристичної господарської системи.

Головними мотиваційними цінностями для розвитку туризму в регіоні є поєднання природних і культурно-історичних ресурсів, підкріплене етнічною самобутністю його мешканців. Проте, основою для завоювання кожних позицій на ринку туристичних послуг повинна стати подальша концентрація інших важливих ресурсів - матеріальних та фінансових, вкрай необхідних для конкурентоспроможного інноваційного рекреаційно-туристичного продукту.

В умовах довгострокової структурної перебудови важлива роль приділяється пошуку та розробці регіональної моделі господарювання в туристичній сфері з врахуванням природних та економічних факторів. Серед них слід враховувати як наявність обмежуючих, так і створювальних факторів. Серед обмежуючих факторів розвитку Закарпатської області слід виділити малоземелля та низьку продуктивність багатьох сільськогосподарських культур, особливо в гірській та передгірській природно-економічних зонах. Серед створювальних факторів виділяють наявність унікальних природних ресурсів, передусім, розмаїття лікувальних мінеральних вод, ландшафтно-кліматичних зон, лісів, значних запасів підземних і поверхневих вод. До створювальних факторів належить також людський потенціал регіону, історичні традиції, ментальність.

Основою регіонального маркетингу в туризмі є його належне науково-інформаційне забезпечення. Тому в найближчий час необхідно звернути увагу на: створення соціально-економічних паспортів туристських територій; діагностику досягнутого рівня та потенціалу розвитку туристичної сфери регіону, SWOT-аналіз регіонального розвитку; розроблення бізнес-планів та стратегій розвитку окремих населених пунктів, адміністративних районів, областей; обґрунтування та експертизу регіональних інвестиційних та господарських проектів; інформаційне забезпечення промоутерської діяльності, PR-технологій, інших заходів, спрямованих на формування іміджу регіону. [4, с.65].

Закарпатська область займає унікальне природно-географічне та економічне становище, знаходиться в центрі Європейського континенту, межує з чотирма європейськими державами, де перехрещуються чотири важливі міжнародні автотранспортні магістралі. Область має залізничне сполучення практично з усіма столицями Південної і Центральної Європи. Розвитку транскордонного туризму сприяє найбільш розгалужена в Україні мережа митних переходів - дев'ятнадцять. Така "відкритість" прикордонної області для міжнародних туристичних потоків - одна з

основних передумов становлення Закарпаття як привабливого рекреаційно-туристичного регіону європейського масштабу.

Закарпаття традиційно є областю Карпатського регіону, де стан і перспективи туристично-рекреаційної індустрії були і залишаються одними з найкращих в Україні. Область володіє унікальним рекреаційним, природним, соціокультурним, історичним потенціалом, має відносно розгалужену туристичну і транспортну інфраструктуру. Закарпаття має всі ресурси для реалізації бальнеологічного, екологічного, сільського та гірського туризму (літніх і зимових видів). Саме це робить цей регіон особливо привабливим для здійснення підприємницької діяльності в сфері туризму. Частка природно-рекреаційного потенціалу Закарпаття у сумарному потенціалі України складає 7,036 %. У структурі рекреаційних ресурсів області 70% припадає на відпочинок і туризм, а 30% - на ресурси санаторно-курортного лікування.

Закарпаття сповнене багатьма пам'ятниками історії та архітектури, замками, музеями, зокрема: Замок „Паланок”, санаторій „Карпати” (Мукачівський район); Ужгородський замок, краєзнавчий і етнографічний музеї, Невицький замок (Ужгородський район); музей ковальської справи „Гамора”, руїни середньовічного Бронецького замку, палац графів Телекі.

Сьогодні мережа санаторно-курортних, туристично-рекреаційних та готельних закладів Закарпатської області нараховує 273 об'єкти, серед яких - 36 санаторіїв і санаторіїв-профілакторіїв, 133 туристичні бази та бази відпочинку, 104 готельні заклади. Поступово урізноманітнюються форми і методи роботи в туристичній галузі, все ширше впроваджуються у повсякденну практику новітні європейські форми організації відпочинку та розваг, розвиваються нові види екстремального туризму і спорту, що значно збільшує попит на туристично-рекреаційні ресурси Закарпаття.

Виходячи з туристично-рекреаційного потенціалу Закарпаття, найбільш пріоритетними напрямками розвитку туризму в області вважаються:

- будівництво гірськолижних комплексів і облаштуваність трас (невеликі бази, готелі, мотелі, витяги);
- розвиток сільського туризму (облаштуваність сільських садиб необхідними зручностями);
- використання джерел термальних мінеральних вод (будівництво санаторіїв, оздоровчих баз, водолікарень, басейнів, розважальних атракціонів);

- розвиток водних видів туризму (будівництво готелів, облаштованість річок для сплаву по воді);
- відновлення туристичних маршрутів (облаштованість місць зупинки туристів необхідними пунктами харчування, відпочинку);
- реконструкція унікальних історико-архітектурних пам'яток (використання минулої спадщини в каскадах екскурсій);
- розвиток приватного туристичного сектора (невеликі готелі, мотелі, бази відпочинку, мисливські будиночки);
- розвиток дорожньої інфраструктури (будівництво міні-мотелів, облаштованість доріг необхідними пунктами відпочинку, АЗС і СТО європейського рівня).

Подальший розвиток пропозиції туристичних послуг в регіоні повинен відбуватись шляхом поступової оптимізації їх якісно-цінових критеріїв: створення комфортніших умов перебування, покращення якості обслуговування при дотриманні відносно помірних цін та урізноманітнення асортименту послуг. Особливої уваги та підтримки вимагають економічне та фінансове забезпечення функціонування курортів та туристичних центрів. Активізація діяльності щодо ефективнішого освоєння наявного рекреаційного-туристичного потенціалу Закарпатської області можлива за рахунок залучення інвестиційних ресурсів у модернізацію та осучаснення матеріально-технічної бази туристичної індустрії, а також шляхом більш кваліфікованого управління туристичним комплексом регіону загалом та окремими суб'єктами туристичного господарювання.

Прискорений розвиток туристичної галузі, прагнення підприємств до отримання більшого прибутку, зростаюча платоспроможність споживачів послуг сприяють розширенню та урізноманітненню туристичної діяльності. Поряд з послугами проживання та харчування пропонуються такі, як: обслуговування ділових зустрічей, спортивні, медичні, посередницькі, комунально-побутові та інші. При цьому туристичні підприємства розширюють послуги не тільки притаманні даній галузі, а й іншим галузям, наприклад, харчовій.

Висновки

Для подальшого розвитку туризму на Закарпатті слід запропонувати наступні заходи:

1. Відновити практику некомерційної реклами туристських можливостей краю. Необхідним є видання рекламно-інформаційних каталогів по існуючих спеціалізованих турах (культурно-пізнавальним, екологічним, екстремальному і т.д.), а паралельно - видання буклету малого формату «Основна інформація для туристів» (корисні відомості для іноземців). Одночасно необхідно створювати базу даних потенційних масових користувачів, туроператоров і турагентов, для яких варто проводити цільове адресне розсилання рекламної продукції.

2. Розвивати туристську інфраструктуру. Залишається актуальною проблема недостачі об'єктів сучасної індустрії розваг, поганих доріг, зношеності транспортної бази й дефіциту комфортабельних автобусів.

3. Ширше використовувати практику створення сприятливих умов для інвестицій у засоби розміщення туристів й іншу туристську інфраструктуру.

4. Підвищувати рівень сервісу обслуговування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І. Основи туристичного бізнесу. – К.: Центр навчальної літератури, 2004.- 272с.

2. Черчик Л.М. Маркетинг рекреаційних територій як інструмент становлення, розвитку та регулювання ринку рекреаційних ресурсів // Актуальні проблеми економіки, №1(55), 2006.

3. Мазур Ф.Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону).- Київ: Центр навчальної літератури, 2005.- 96с.

4. Богалдин-Малых В.В. Маркетинг и управление в сфере туризма и социально-культурного сервиса: туристические, гостинично-ресторанные и развлекательные комплексы. Учебное пособие. – Москва-Воронеж, 2004. – 560 с.

УДК 658.155.2

ПІДХОДИ ДО РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ З КОЛЕКТИВНОЮ ФОРМОЮ ВЛАСНОСТІ

С.В. НЕСТЕРОВА, С.П. ШТИМА
Мукачівський технологічний інститут

У статті розглядаються підходи до розподілу прибутку на підприємствах з різною організаційно-правовою формою колективної власності з точки зору задоволення інтересів працівників-співвласників та зовнішніх інвесторів.

Розподільча політика на підприємствах з колективною формою власності досить багатогранна проблема. Окрім зовнішньоекономічних чинників, на розподіл прибутку впливає характер взаємовідносин між суб'єктами господарювання.